

Somar Al Naher, Ihsan Kellecioglu och Bilan Osman

»*De sa bara tack till allting*«

Hur påverkas familjerelationerna av att migrera till ett annat land? Vilka roller får barnen respektive föräldrarna och vilka utmaningar möter barnen i ett välfärdssamhälle som allt mer lägger ansvar på familjen? Redaktionsmedlemmen Somar Al Naher träffade Ihsan Kellecioglu och Bilan Osman för ett samtal om att vara barn till migranter.

Somar Al Naher: Minns ni någon händelse under er uppväxt när ni kände att era föräldrar blev annorlunda behandlade?

Ihsan Kellecioglu: För mig var det nog att jag skämdes över deras svenska. Framför allt minns jag när jag var i tidi-

ga tonåren att jag inte ville att mamma skulle prata så mycket ute, för att hon inte kunde språket så bra. Sedan var det många möten med offentlig sektor där jag blev tolk. Där jag insåg att här behövs någon som kan svenska, annars kör de över mina föräldrar totalt. Jag som tolvåring kunde säga emot en läkare, men det kunde inte min mamma göra.

Somar Al Naher: Det där känner jag fortfarande. Jag bor ju inte på samma ort som mina föräldrar, men jag har flera gånger känt att jag borde följt med mamma till läkaren. Hon har blivit hemskickad flera gånger utan ordentlig information, som har lett till att hon har fått komplikationer och att sjuk-

domstillståndet blivit värre. Om inte någon är där och bråkar blir de lägst prioriterade.

Bilan Osman: Vi växte ju upp på en rätt speciell plats. Partille på nittioalet var dels en samlingsplats för nassar, många av Göteborgs nazister brukade åka ut till Partille, dels var det väldigt vitt. Jag har kanske andra erfarenheter, där det nog inte var språket utan mer att vi inte var vita som gjorde att vi stack ut.

Somar Al Naher: Du har skrivit om att du känner ett behov av att lyfta din mamma som feminist och att det går att vara muslim och feminist. Varför kände du att det var viktigt att säga det?

Bilan Osman: Jag tror att det är viktigt för de muslimska feminister som tittar på den feministiska rörelsen och sällan känner att de är representerade i den. Det gäller både den yngre och den äldre generationen. Det finns så många berättelser från mina föräldrars generation som inte lyfts fram.

Ihsan Kellecioglu: Min mamma pendlade mellan att hon skämdes över att vara feminist till att hon sa öppet att hon var feminist. Bilden av att vara feminist var något helt annat än vad hon kunde identifiera sig med. Hon var analfabet och hade aldrig läst en bok, för henne var feminism det hon hörde och inte det hon läste och då passade hon inte in. Hon fick inte passa in, dels utifrån den turkiska mansnormen och de patriarkala

strukturerna därifrån men dels också för att hon inte förstod vad feminism var teoretiskt. Framför allt blev det tydligt när mina föräldrar skilde sig.

Somar Al Naher: Vad hände då?

Ihsan Kellecioglu: Vi kommer ändå från patriarkala strukturer där en skilsmässa för en kvinna är mycket tuffare att ta än för en man. Både inåt i släkten och utåt i samhället. Framför allt när du inte har språket och ska bo ensam. Det förtrycket definierade hennes frigörelse och det blir ju också fel på något sätt.

Somar Al Naher: Och skilsmässa är ju inte ett enkelt projekt i majoritetssamhället heller. Även om folk skiljer sig så är det fortfarande inte oproblematiskt. Jag tänker mycket på vad det är för samhälle som den invandrade ska integreras i. Samhället är ju heteronormativt och parnormativt. Det är svårt att ha råd att leva ensam och att frigöra sig både känslomässigt och ekonomiskt. Det här samhället är inte gjort för ensamhushåll.

Ihsan Kellecioglu: Jag tänkte gå tillbaka till det här med att tolka. Det finns en aspekt till: min mamma var som sagt analfabet och med detta skapas misstänksamhet och konflikter inom familjen. Det vill säga: jag litar på läkaren, men min mamma gör inte det. Det blir tre parter. Ena stunden är det läkaren som är problemet, nästa är det morsan, tredje gången kan det vara min tolkning. Det var inte som att jag förstod

alla läkarbegrepp och kunde översätta dem till turkiska när jag var tolv år. Till slut följde varken jag eller mina bröder med morsan till läkaren för vi tjafsade bara med morsan.

Jag jobbar ju mycket i miljonprogramsområden och jag kan se att samma problematik finns i den nya generation som växer upp nu. Det handlar inte bara om att vara där för att morsan ska förstå vad läkaren säger, utan också för att minska misstänksamheten mellan dem. Man tar ett samhällsansvar genom att minska polariseringen, man skapar bryggan mellan invandraren och den etablerade strukturen, och som barn kan det bli tufft. Det gör det väldigt svårt att ha en sund familjerelation.

Somar Al Naher: Som barn blir man nästan förälder åt sin förälder, man blir försvarare.

När vi i familjen var utomlands för några år sedan, jag tror att det var i Bahrain, blev jag väldigt ledsen. Jag såg en helt annan pappa. Han skämtade, kunde de sociala koderna, han var på samma nivå som alla andra. Det slog mig då att jag inte hade sett det på många år, att han hela tiden i Sverige har gått med böjd rygg.

Ihsan Kellecioglu: Exakt samma upplevelse har jag. Pappa har så stark tendens i Sverige att säga »tack« tusen gånger. När han träffar svenskar säger han hur många »tack« som helst. När vi åkte tillbaka till Turkiet för första gången tillsammans när jag var 25 år såg jag en pappa jag inte

sett under hela min uppväxt. Han kunde argumentera, snacka, sträckte på ryggen. Det var inte samma pappa.

Bilan Osman: Jag minns att bara att gå till affären med min mamma i slöja var en upplevelse i sig. Det var människor som skrek saker efter henne och min mamma skrek tillbaka. Det blev väldigt hetsig stämning, vilket jag kunde känna var lite jobbigt. Jag sa att det var pinsamt, att hon bara kunde gå därifrån och mamma var tvungen att förklara att man inte ska ta sådant. Saker som man förstår flera år senare, men som barn var det bara skämmigt. Och väldigt mycket fördummande av henne.

Somar Al Naher: Hur menar du då?

Bilan Osman: Hur hon bemöttes med »oj du kan svenska« till exempel. Så fort jag följde med henne och vi skulle möta myndigheter av olika slag så var det som att människor tog sig extra tid att förklara saker och klappa henne på huvudet. Det var säkert i kombination med att hon var kvinna.

Somar Al Naher: Känner ni att ni äger en annan styrka än era föräldrar?

Ihsan Kellecioglu: Ja, det är så stor skillnad. Jag kan gå till dagis och kräva min rätt på ett sätt som inte mina föräldrar kunde göra. De sa bara tack till allting. De hade inga krav och var okej med allt. Nu är jag den tuffa svenska föräldern som ställer krav.

Somar Al Naher: Sedan jag fått barn har jag sört minas föräldrars tid som föräldrar. Jag har insett hur maktlösa mina föräldrar var. När man går till dagis, när man kontaktar BVC, när man gör val, speciellt när mer och mer val och ansvar läggs på föräldrarna i dag. Jag kan kräva min rätt, vilket inte mina föräldrar kunde. Eller barnets rätt, att man går dit och försvarar och är en del av samhället. Det är en otrolig sorg, hur det måste ha varit för mina föräldrar att bli omsprungna av sina barn. Den naturliga känslan är ju att vilja skydda sitt barn, men det kunde inte mina föräldrar göra.

Bilan Osman: Jag pratade med min mamma för inte så länge sedan om var man hör hemma och vad man kräva utifrån det. Mina föräldrar pratar än i dag om »när de ska åka tillbaka«. De ser inte riktigt Sverige som att det är här de har sin framtid, fast de varit här så länge. Medan för mig, som aldrig har varit i Somalia, är det nästan lite tvärtom. Jag kan inte tänka mig att bo i Somalia, inte för att jag värderar länder olika eller för att jag tror på idén om nationalstaten, men det är ändå här jag har växt upp och haft hela min barn-dom. Den här tacksamhetsskulden som mina föräldrar och kanske generationen efter dem har, vi kanske inte har den för att vi känner att vi har en plats i det här samhället på ett annat sätt, att det är här jag kommer att ha min framtid.

Somar Al Naher: Kanske är det också en växelverkan. Om man hela tiden får

höra »var kommer du ifrån?«, känner man till slut inte att man hör hemma här. Då blir känslan »jag är här tillfälligt«.

Ihsan Kellecioglu: Jag såg inte mina föräldrars storhet förrän jag var kanske tjugo år. Jag hade så klart hört historier-na om min pappa och hur han hade varit på barrikaderna och försökt göra revolution i Turkiet. Men den sociala kamp som mina föräldrar förde i Sverige kunde jag inte se förrän jag var vuxen. Innan dess var min mamma framför allt någon som man kunde spela ut och lura. Jag tror inte mina föräldrar hade klarat sig lika bra i dagens Sverige. I dag hade det varit nästan omöjligt för en analfabet att klara sig i den här hetsen av fria skolval och dagis. I mitt arbete på Rädda barnen, där jag möter ungdomar och familjer i miljonprogrammen, är det så tydligt att det är mycket tuffare i dag än när vi kom 1985.

Somar Al Naher: Jag har en känsla av att väldigt mycket ansvar och skuld också läggs på föräldrar i dag, till exempel i samband med skjutningarna i Göteborg.

Bilan Osman: Det är ingenting nytt när det gäller problem som finns i områden där de flesta tillhör arbetarklassen, i många fall den undre arbetarklassen. Det snacket har vi hört så många gånger genom historien: föräldrarna som inte tar hand om sina ungar. Det pratades om de kriminella arbetarklassungarna i Sverige redan på 1950-talet. Det som har bytts ut

är att de ungarna i dag ofta är icke-vita och det blir en kombination av klass-förakt och rasism. Det är tröttsamt att diskussionen hela tiden upprepar sig.

Somar Al Naher: Man pratar väldigt mycket om de kriminellas föräldrar, »var är föräldrarna?«, föräldrarnas ansvar. Men det är bara i sådana situationer som man efterfrågar föräldrarna, i det förebyggande arbetet får de sällan vara med. Många gånger skiter man i föräldrarna och ställer dem till svars först när något har hänt.

Bilan Osman: Och det är ju väldigt tacksamt. Att flytta ansvaret från samhället till familjen.

Ihsan Kellecioglu: Föräldrarna ges ju heller inga verktyg eller förutsättningar. Det är så komplext att vara barn till migrerade föräldrar. Man vill ställa krav på dem men samtidigt är det ju jättesvårt. Jag kunde inte kräva att mamma skulle följa med på föräldramötet, vad ska hon göra där om hon ändå inte förstår vad läraren säger?

Somar Al Naher: Nej, det kanske är roten till allting. Våra föräldrar var ju inte dåliga, men de hade inte verktygen, som till exempel språket. Det tog lång tid innan mina föräldrar kunde följa med i min utveckling i skolan. Jag minns på lågstadiet när jag kom hem med min lärobok i svenska och hur jag upptäckte att mina föräldrar inte kunde hänga med. Jag insåg att vi satt med

helt ombytta roller, att det var mina föräldrar som behövde lära sig orden »ris« och »ros«.

Ihsan Kellecioglu: Ja, föräldrar har ett ansvar. Men vad skulle min mamma ha kunnat göra som hon inte gjorde? En analfabet som aldrig gått i skolan, som kommer till ett nytt land och inte kan språket. Hon kunde inte ens se vilka betyg jag hade. Vi kan prata om att föräldrar har ett ansvar, men då måste vi skapa förutsättningar och instanser för det. Vi ska inte underskatta den retorik som finns om de här områdena och föräldrarna. Din religion är ett problem, din kultur är ett problem, ditt område är ett problem, du lever i utanförskap. När man reducerar människors värdighet på det sättet så snappar ju barnet upp det. Barnet kan inte se sina föräldrars värdighet. Om vi hade ett mer jämlikt samhälle skulle det vara okej att säga att det är föräldrars ansvar också, men inte i ett så här polariserat samhälle.

Somar Al Naher: Något som förenar er är att ni båda, i era berättelser om era föräldrar, vill upprätta deras värdighet. Jag känner igen det där, att ta revansch för sina föräldrars skull. Att skapa en annan berättelse.

Bilan Osman: Det ligger nog någonting i det, att man vill ha en revansch. Min pappa är medelklass och min mamma arbetarklass och jag märker att jag inte pratar så ofta om min pappa. Dels för att han inte spelade lika stor roll i

mitt liv, men dels också för att jag vet att han fick så många förutsättningar som inte min mamma fick. Jag känner inte samma känsla av att vilja ta revansch för hans skull som jag gör för min mamma. Hon gick igenom mycket, var ensamstående mamma i många år, skrubbade toaletter för att kunna ge oss mat på bordet och så vidare. Trots det levde hon med den där tacksamheten, man ska alltid vara glad och aldrig prata om sina problem. Hon är ju den som har lärt mig det mesta, är min förebild.

Ihsan Kellecioglu: Jag är mer formad av pappa, men pratar mer om mamma eftersom hennes begränsningar var så mycket större. Min pappa kunde ta sig fram i Turkiet och bli kommunisten, bli revolutionären, sedan komma hit och kunna öppna en kiosk. Alla beslut var hans: att flytta till Olof Palmes land, mamma följde bara med. Jag vill ta revansch på samhället för min mammas skull, inte glömma bort var jag kommer ifrån, min arbetarklassbakgrund. Jag har i dag medelklasskomplex. Även om jag så klart vill ha det livet ekonomiskt så vill jag inte glömma bort den historia som jag bär med mig.

Somar Al Naher: Jag tänker också på alla timmar som ens föräldrar jobbade per dygn, som togs från barnen. Städjobben måste ju kompletteras med andra jobb. Mina föräldrar jobbade extra på landsbygden med att plocka potatis för att få in lite extra till kassan och alla de där jobben tog ju tid från att läsa läx-

or, umgås med barnen. Det pratar man inte om i dag – klassaspekten. Att tid är pengar och att lite pengar från jobben innebär att man måste ta mer tid från barnen. Är det något jag saknade som barn var det mer tid med mina föräldrar. Det blir en ond cirkel: de tjänar lite, de måste jobba ännu mer, tid tas från barnen, de blir dåliga föräldrar för att de inte hinner med barnen.

Ihsan Kellecioglu: Och nu är det ännu svårare att ta sig in på arbetsmarknaden eller bli entreprenör. Svårare överhuvudtaget i samhället. Den direkta rasismen har ökat, men också skolsegregationen och skillnaden mellan skolorna. Då kunde man ändå skicka sina barn till närmaste skola, men nu är det så mycket större skillnad.

Somar Al Naher: Det skär igenom hela samhället, även för äldre har det blivit svårare och det är framför allt arbetarklassens döttrar som får gå ner i arbetstid för att ta hand om sina föräldrar. Våra föräldrar är trötta i ännu tidigare ålder och så ska de jobba tills de är 65. Det är jag livrädd för, de kommer aldrig orka jobba så länge. Men det finns liksom inga lösningar. Jag kommer att tvingas ta hand om mina föräldrar och det finns ingen diskussion i samhället i dag om att det är så och vad vi ska göra åt det.

Ihsan Kellecioglu: Ja, även ekonomiskt, de har ju sämre pensioner. De kom till Sverige så sent och har haft lågbetalda arbeten.

Somar Al Naher: Ja, jag kommer behöva försörja dem och ta hand om dem. Det är så jag ser det.

Bilan Osman: Är det inte så att hälften av alla kvinnor redan i dag är fattigpensionärer? Hur kommer det se ut i framtiden? Det handlar ju både om klass och kön.

Somar Al Naher: Exakt. Klass, kön och etnicitet. Det blir en sådan skuldbörda som läggs på barnen. Ansvaret hänger kvar från det att man är barn tills de blir pensionärer.

*Antecknat och redigerat
av Elin Grelsson Almestad*